

OILADA YOSHLARNI MUSTAQIL HAYOTGA TAYYORLASH MUAMMOLARI

*Jizzax viloyati “Bahmal” tumani “Inson”
ijtimoiy xizmatlar markazi bosh mutaxassis psixologi
Elmurodov Xayitboy Olimjon o‘g‘li*

Annotatsiya: Maqolada oilada yoshlarni mustaqil hayotga tayyorlash muammolari, muhim shart-sharoitlari yaratilishi, shuningdek yigit va qizlarning oilaviy bilim to‘g‘risidagi tasavvur va bilimlari, ularni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlash muammolari yoritilgan.

Аннотация: В статье рассматриваются проблемы подготовки молодежи к самостоятельной жизни в семье, создание важных условий, а также представления и знания юношей и девушек о семейном воспитании, проблемы подготовки их к самостоятельной семейной жизни.

Abstract: The article discusses the problems of preparing young people for independent life in the family, the creation of important conditions, as well as the perceptions and knowledge of young men and women about family education, and the problems of preparing them for independent family life.

Kalit so‘zlar: oila, nikoh, oilalarning ijtimoiylashuvi, psixologik xizmatlar, ijtimoiy ko‘nikmalar, qo‘llab-quvvatlash, oilaviy tayyorgarlik, qadriyatlar.

Ключевые слова: семья, брак, семейная социализация, психологические услуги, социальные навыки, поддержка, подготовка семьи, ценности.

Keywords: family, marriage, family socialization, psychological services, social skills, support, family preparation, values.

Sharqda yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashga qadimdan jiddiy ahamiyat berilgan. Jumladan Abu Nasr Farobiy, Abu Rayxon Beruniy, Abu Ali Ibn Sino, Yusuf Xos Xojib, Kaykovus, Alisher Navoiy, Rizouddin Ibn Faxriddin kabi allomalar bu masala yuzasidan o‘zlarining durdona fikrlarini tarixda qoldirib ketganlarki, ular hozirgacha o‘z ahamiyatini yuqotmagan.

Ular «Nasixatnoma», «Pandnoma», «Xikmatnoma» tarzida bizgacha yetib kelgan. Bu manbaalarda qizlarni hayotga tayyorlashda, ularda birinchi navbatda insoniy fazilatlar shakllangan bo‘lishi, oila muqaddas, uni avaylab asrash aynan uy bekalariga bog‘liq ekanligi xaqida turli tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lgan xodisalar hikoya qilinadi. «Kaykovus Unsurulmaoni – 63 yoshida o‘g‘liga atab «Qobusnoma» yozib, unda o‘zining bola tarbiyasi, oilaviy hayot, shaxs kamoloti masalalarini bayon etdi.

Vasila Karimova “Oila ma’rifati” ushbu risola muallifining “Oila ma’rifati” ruknida chop etilayotgan risolalarining dastlabkisi bo‘lib, bu bevosita oilaviy hayot bo‘lag‘asida turgan yoshlar hamda endigina nikoh qurib, yaxshi niyatlar bilan turmush qurgan kuyov va kelinchaklarga mo‘ljallangan. Unda asosiy e’tibor oila ilmining mazmun mohiyati, oila ma’rifatini tashkil etuvchi omillar va baxtli hayot kechirishni aslida hammaga ma’lum bo‘lgan, lekin amalda har doim ham egallash oson bo‘lmagan jihatlarga qaratilgan.

Muallif “Oila ma’rifati”ga erishish, ya’ni kelin-kuyovlar, yoshlar hamda ularning ota-onalar savodxonligini oshirish orqali, oilaviy muhitda ma’naviy qadriyatlarni barqarorlashtirishga erishishni ko‘zda tutgan. A.Avloniy “Tarbiya biz uchun yo hayot yo mamot, yo najot- yo halokat, yo saodat- yo falokat” masalasidir degan fikri o‘zbekning kun tartibidan tushmasligi lozim. Chunki avvalgiga o‘xshab qariyalar keksalar yoshlarni odob axloqqa chaqirib yoshlar esa ularni xurmatlab, ularning o‘gitiga amal qilish udumi yo‘qolib bormoqda.

Har kim o‘zi bilan ovora birovning gapi birovga yoqmaydi. Kovolyov S.V. o‘smir va qizlarda oila va nikoh tushunchalari haqidagi taasavvurlarga ega bo‘lishlari juda muhimdir deydi. Nikoh va sevgi tushunchalari 13-15 yoshli bolalarda qarama-qarshi tushunchalar ekanligi bilan kuzatiladi, ya’ni ular sevgi va nikoh bir-biriga teskari tushunchalar ekan deb tushunadilar.

Talabalarda umr yo‘ldosh tanlashda sevgi tushunchasi faqat 4 o‘rinda, ya’ni hurmat qilish, ishonch, bir-birini tushunish kabi xislatlardan keyin turadi. Yoshlar oilani jiddiy qabul qilmaydilar. Natijada juda ko‘p xatoliklarga yo‘l qo‘yib, keyinchalik oilaning muhimligini psixologik tan oladilar. Bizning asosiy vazifamiz shuki, o‘smirlarda oilaning qadrini, sevgi, nikoh oiladagi sevgini ro‘li muhimligini va u uzoq va baxtli hayot garovi ekanligini o‘qitirishdir.

Zapepin V.I. ning ta’kidlashicha talabalar bilan bo‘lgan natijalarda shu narsa ma’lum bo‘ldiki, ularning tasavvurlaridagi umr yo‘ldoshi real hayotdagi insonlarda katta farq qiladi va ularning talablariga umuman javob bera olmaydi.

Sisenko V.Aning oilaviy hayotga tayyorlashni asosiy yo‘llanmalari.

- 1.Psixologik “Oilaviy hayotga kerak bo‘ladigan bilimlar”
2. Pedagogik bolalarni tarbiyalashdagi yo‘llanmalar.
3. Sanitar gigiyenik tarbiya “Oila hayot gigiyenasi”
- 4.Ekonomik va maishiy xizmat.

Sharq xalqlarida qiz bolalarning tarbiyasiga alohida e’tibor qaratilgan, moddiy ta’minoti yuqori bo‘lgan oilalar pokiza, oqila, dono, katta hayotiy tajribaga ega ayollarni o‘z qizlari uchun enaga etib tayinlagan va ularga qizlarining tarbiyasini ishonib topshirganlar. Oila boshliqlari bo‘lgan erkaklar oilaning moddiy ta’minotini yaratish ishi bilan band bo‘lganliklari bois, ona doimo farzandlari yonida bo‘lib, ularning tarbiyasi bilan shug‘ullangan.

Shu sababdan ona farzandlarning kamoloti uchun javobgar, mas'ul shaxs hisoblangan. Oilada qizlar tarbiyasini tashkil etishda qizlarda ana shu mas'uliyatli vazifani bajarish, shuningdek, ro'zg'or hamda oila xo'jaligini yuritish, oilaning boshqa a'zolariga nisbatan g'amxo'rlik ko'rsatish borasidagi muayyan ko'nikma va malakalarni shakllantirish masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Xalqimiz oilada yoshlar tarbiyasini tashkil etish borasida asriy tajribaga ega.

Mazkur tajriba mazmuni sharqona odob - axloq, xayo - ibo, pokizalik xissi bilan yo'g'rilgan pand - nasixatlar, mutafakkirlarning qarashlari, ilmiy - nazariy va amaliy g'oyalardan tashkil topgan. Uzoq yillar davomida oilaviy munosabatlarni yo'lga qo'yishda ana shu tajribaga tayanib ish ko'rildi. Ilm-fan, texnika va texnologiya taraqqiyotining jadal sur'atlar bilan rivojlanishi oilada qizlar tarbiyasini tashkil etish ishi mazmuniga nisbatan yangidan-yangi talablarni qo'ymoqda.

Zero, yoshlarning ijtimoiy mavqieni oshirish, ularning ijtimoiy faolligini ta'minlash, tafakkur doirasi va dunyoqarashini kengaytirish muammolari ijtimoiy munosabatlarning chuqurlashuvi va murakkablashuvi sharoitida har qachongidan ham dolzarb ahamiyatga ega.

Manfaatlar to'qnashuvi, bashariyatning ma'naviy-axloqiy me'yorlarga nisbatan ziddiyatli yondoshuvi, axborotlarning tezkor almashuvi sharoitida oila tarbiyasini yo'lga qo'yishda samaradorlikka erishish, yoshlarda erkin, mustaqil fikrlash, tashabbuskorlik, tashkilotchilik qobiliyatlarini shakllantirish milliy o'zlikni saqlab qolish, barkamol avlod tarbiyasini yo'lga qo'yish, oila mustahkamlligini ta'minlash, uning farovonligini oshirish, oilada sog'lom ma'naviy muhitni qaror toptirishning eng muhim omillaridan biridir. Mustahkam oilalarni shakllantirishning eng muhim shartlaridan biri bu yoshlar, xususan, qizlarni oila qurish, mustaqil oilaviy hayotni tashkil etish, oilada sog'lom ruhiy muhitni qaror toptirish, farzandlar tarbiyasini samarali tashkil etish jarayoniga muvaffaqiyatli tayyorlashdir.

Mazkur jarayonning mohiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi:

birinchidan, yoshlarda nikox hamda oilaviy hayot, shuningdek, ikki jins o'rtasidagi munosabatlar mohiyati borasida to'g'ri tushunchalar hosil bo'ladi;

ikkinchidan, ularni nikox hamda oilaviy hayotni tashkil etish jarayoniga ruhiy jihatdan tayyorlaydi; uchinchidan, yoshlarda nikoxga kirishish hamda oilaviy hayotni tashkil etish (oila a'zolari o'rtasida ijtimoiy munosabatlarni tashkil etish, oila a'zolari (qaynota, qaynona, qaynsingil va qaynog'alar) bilan muloqotni yo'lga qo'yish, oila xo'jaligini boshqarish, pazandalik hamda bichish - tikish ishlarini yuritish, biologic qovushish, farzandlar tarbiyasini olib borish va xokazo jarayonlarni tashkil etish borasida amaliy ko'nikma hamda malakalarni shakllantiradi. Oilada qizlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlash murakkab pedagogik jarayon sanalib, mazkur jarayonning samarali tashkil etilishi bu boradagi muayyan kamchilik va muammolarning bartaraf

etilishi bilan belgilanadi. Ayni vaqtda esa oilada qizlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlash borasida bir qator muammolar mavjud bo'lib, ular quyidagilardan iboratdir:

1. Ota-onalarning oilada yoshlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlash jarayonining mohiyati xususida to'la ma'lumotga ega emasliklari. Milliy etnopsixologik xususiyat (Ota-onalarning o'z farzandlari bilan ma'lum masalalarda ochiq oydin muloqotda bo'la olmasliklari, ichki kechinmalarini atrofdagilarga oshkor qilavermaslik lozimligi, oilani moddiy jihatdan ta'minlash erkak kishining burchlaridan biri ekanligi, farzandlar tarbiyasi uchun mas'ullik keksa avlod zimmasiga yuklangan asosiy vazifalardan biri ekanligi borasidagi qarashlar, shuningdek, kelin va kuyov munosabatlarining mazmunini ularga anglatish vazifasini qizning yanga (kelin oyi) lari, yigitning oshnalari zimmasiga yuklash an'alarining mavjudligi ota-onalarda oila sharoitida yoshlar, chunonchi, qizlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlash jarayonining mohiyatini to'la tushunmasliklariga sabab bo'lmoqda.

2. Ota-onalar tomonidan yoshlar, shu jumladan, qizlarni oilada mustaqil oilaviy hayotga tayyorlash borasidagi nazariy va amaliy bilimlarni o'rganish imkonini beruvchi manbalarning yetarli darajada mavjud emasligi. O'zbekiston Respublikasi mustaqillik yillarida milliy qadriyatlarni qayta tiklash, o'tmish meros va unda ilgari surilgan g'oyalarni o'rganish, yosh avlodda milliy ma'naviy qadriyatlar hamda milliy madaniy merosni o'rganishga nisbatan qiziqish va ehtiyojni qaror toptirish, ularga nisbatan xurmat uyg'otish, ularni asrash hamda boyitish borasida muayyan mas'ullikni shakllantirishga qaratilgan ijtimoiy harakatning yo'lga qo'yilishi natijasida necha ming yillar davomida yaratilgan va oila, uni tashkil etish, oilaviy munosabatlar mohiyati, farzandlar tarbiyasini olib borish masalalari to'g'risida fikr yurituvchi asarlarning fors, arab, shuningdek, qadimiy turkiy tillardan tarjima qilinishi, zamondosh pedagog, psixolog va fiziolog olim (mutaxassis)lar tomonidan so'z yuritilayotgan muammo doirasida tadqiqot ishlarining olib borilishi tufayli ayni vaqtda muayyan manbalar majmuasiga ega bo'ldik. Biroq ushbu manbalar majmuasi mustaqil oilaviy hayot bo'sag'asida turgan yoki o'smirlik hamda o'spirinlik yosh davrini o'z boshlaridan kechirayotgan qizlar xissasiga nisbat bo'la olmayapti.

Ota-onalar o'rtasida oila sharoitida yoshlar, shu jumladan, qizlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlash muammosining nazariy va amaliy jihatlarini to'laqonli yoritib berishga xizmat qiluvchi targ'ibot va tashviqot ishlarini samarali, tizimli va uzluksiz tarzda yo'lga qo'yish lozim.

Ota-onalarda oila sharoitida yoshlar, shu jumladan, qizlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlash ularning porloq kelajagi va baxtli hayotlarini kafolatlovchi omil ekanligi to'g'risidagi tushunchani xosil qilish, bu boradagi nazariy va amaliy bilimlarni chuqur egallashga bo'lgan ichki ehtiyoj va rag'batni shakllantirish tadqiqot muammosining ijobiy yechimini ta'minlashga yordam beradi.

2. Respublika “Oila” ilmiy - amaliy Markazi xabarligida oila muammolari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borayotgan yetakchi olimlar, pedagog, psixolog, fiziolog, shuningdek, turli yo'nalishdagi ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan, katta hayotiy tajriba va pedagogik maxoratga ega o'qituvchilarning ijodiy kuchidan samarali foydalanish, ularning faoliyatini muvofiqlashtirish, zarur vaziyatlarda ular tomonidan bildirilayotgan tashabbuslarni qo'llab quvvatlash, shuningdek, ular mehnatining ma'naviy jihatdan rag'batlantirilib borishiga erishish maqsadga muvofiqdir.

3. Oila sharoitida yoshlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlash borasida oila, ta'lim muassasalari va ijtimoiy tashkilotlar o'rtasida mustahkaml aloqani yuzaga keltirish ular o'rtasida doimiy ravishda axborot almashuvining yo'lga qo'yilishi, xususiy muammolarni xal etishda ularning bir birlarini qo'llab quvvatlashlariga erishish, shuningdek, bir-birlariga nisbatan ishonch xissini qaror toptirish oilaviy ajrimlar sonining ortib borishini oldini olishga yordam beradi.

4. Ommaviy axborot vositalari orqali chuqur ilmiy taxlil hamda metodik tavsiyalarni berishga asoslangan oila moxiyati, oilani shakllantirish, oila a'zolarining o'rtasida o'zaro ishonch, ularning xis tuyg'u, kechinma va o'y fikrlarning xurmat qilinishiga asoslangan munosabatni qaror toptirish, farzandlar tarbiyasini muvaffaqiyatli tashkil etish, oila xo'jaligini samarali boshqarish va xokazo mavzulardagi ko'rsatish, eshittirish hamda chiqishlarning berib borilishi birinchidan, oilaviy muammolarning bartaraf etilishiga zamin xozirlasa. ikkinchidan, oila hamda ijtimoiy tashkilotlar o'rtasida axborot almashuvining yo'lga qo'yilishiga imkon beradi.

5. Ota-onalarda moddiy extiyojlarnigina emas, balki ma'naviy extiyojlarning ham birdek qondirilishi ro'y berilishi mumkin bo'lgan ijtimoiy ziddiyatlarning oldini olishga yordam berajagi borasidagi qarashni shakllantirish lozim. Insoniyat tomonidan to'plangan asriy hayotiy tajriba moxiyatiga ko'ra qayerda insonlar ma'naviy extiyojlarning qondirilishini asosiy o'ringa qo'ygan bo'lsalar, o'sha yerda moddiy ishlab chiqarish ham tez sur'atlar bilan rivojlangan. Bu esa insonlarning farovon turmushini yaratilishiga asos bo'lib xizmat qilgan.

Shunday qilib, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash - bu ota-onalar, o'qituvchilar, tengdoshlar, boshqa odamlar, madaniyat va ommaviy axborot vositalari bilan har tomonlama o'zaro munosabatlar majmuasi bo'lib, buning natijasida nikoh va oilaviy munosabatlarning xususiyatlaridan xabardor bo'lish, tegishli his-tuyg'ularni rivojlantirish; nikoh va oilaviy hayotga tayyor bo'lgan g'oyalar, qarashlar, e'tiqodlar, fazilatlar va odatlarni shakllantirish.

Yoshlarning oilaviy hayotga psixologik tayyorgarligini shakllantirish muammosining ko'p jihatlari orasida eng muhimlaridan biri yoshlar tomonidan zamonaviy jamiyatda oila va nikohning rolini to'g'ri tushunishdir, bu esa, o'z

navbatida, ularda munosabatlarni shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari, turmush qurishga yo'naltirilganligi borasidagi ishlarni smaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abashina, A.D. Oila bilan ijtimoiy ish: I.A tomonidan tahrirlangan darslik. Grigoreieva. Sankt-Peterburg: Inversotyis, 2010. - 180 S. / A.D. Abashin // ijtimoiy ishning mahalliy jurnali. - 2011 yil. - 1-pp. 143-146.
2. Azob, m.p. Yosh talabalar oilalarining oilaviy boyliklarining oilaviy qadriyatlarining ijtimoiy diagnostikasi. Azob, E.N. Dronova // Yosh olimlarning ovoz berishida Oltoy davlat universiteti. - 2013 yil. - 251-253 bet.
3. Oila psixologiyasi: Shoumarov G'.B, Oila psixologiyasi. —T.: «Sharq», 2015. — 296 b
4. Umedjanova Malika Luqmonovna. Talabalarni milliy qadriyatlar ruhida oilaviy hayotga tayyorlash. Monografiya. – Buxoro, 2022. – 102 bet
5. Syssenko V. A. Yoshlar turmush qurishadi. M., 1986 yil.
6. Torochi V. S. Oila bilan ijtimoiy ish psixologiyasi. M., 1996 yil.

